

На основу члана 21. став 1. Закона о Народној банци Србије ("Службени гласник РС", бр. 72/2003 и 55/2004) и чл. 7. и 87, а у вези с чланом 84. став 1, Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма ("Службени гласник РС", бр. 20/2009), гувернер Народне банке Србије доноси

О Д Л У К У
О СМЕРНИЦАМА ЗА ПРОЦЕНУ РИЗИКА ОД ПРАЊА НОВЦА И
ФИНАНСИРАЊА ТЕРОРИЗМА

1. Доносе се Смернице за процену ризика од прања новца и финансирања тероризма, које су саставни део ове одлуке.

Обвезници у смислу смерница из става 1. ове тачке дужни су да своје унутрашње акте ускладе с тим смерницама у року од 60 дана од дана ступања на снагу ове одлуке.

2. Ова одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном гласнику РС".

О. бр. 47
17. јуна 2009. године
Београд

Г у в е р н е р
Народне банке Србије
Радован Јелашић, с.р.

СМЕРНИЦЕ ЗА ПРОЦЕНУ РИЗИКА ОД ПРАЊА НОВЦА И ФИНАНСИРАЊА ТЕРОРИЗМА

1. Ове смернице се доносе ради отклањања ризика коме је обвезник изложен а који може настати због неусклађености пословања обвезника с прописима, с процедурама обвезника којима се уређује спречавање прања новца и финансирања тероризма, као и са стандардима пословања обвезника, и допринос су јединственом тумачењу и разумевању природе приступа спречавању прања новца и финансирања тероризма заснованог на процени ризика од тих појава.

Основни циљ ових смерница јесте утврђивање минималног стандарда поступања банака, друштава за управљање добровољним пензијским фондовима и давалаца финансијског лизинга, као и друштава за осигурање, друштава за посредовање у осигурању, друштава за заступање у осигурању и заступника у осигурању а који имају дозволу за обављање послова животног осигурања (у даљем тексту: обвезник), при успостављању и унапређењу ефикасног система за спречавање прања новца и финансирања тероризма, а посебно при изради и примени процедура које се заснивају на анализи и процени ризика.

2. Ризик од прања новца или финансирања тероризма је ризик да ће странка злоупотребити пословни однос, трансакцију или производ за прање новца или финансирање тероризма.

Приступ спречавању прања новца и финансирања тероризма који се заснива на процени ризика од тих појава треба да пође од претпоставке да различити производи које обвезници нуде у свом пословању или трансакције које се врше нису једнако подложни злоупотреби кад је у питању прање новца и финансирање тероризма, од чега треба да зависи и то колика ће им се пажња посветити. Овај приступ омогућава правилнију расподелу ресурса и постизање бољих резултата са истим нивоом ангажовања, односно омогућава обвезнику да више пажње посвети високо ризичним странкама.

3. Процена ризика, у смислу ових смерница, треба да обухвати најмање следеће четири основне врсте ризика: географски ризик, ризик странке, ризик трансакције и ризик производа. У случају идентификовања других врста ризика, а зависно од специфичности пословања – обвезник проценом треба да обухвати и те врсте ризика.

4. Под **географским ризиком** подразумева се ризик који је последица географског подручја на коме је територија државе порекла странке, њеног власника односно већинског оснивача, стварног власника или лица које на други начин контролише пословање странке, односно на коме је држава порекла лица које са странком обавља трансакцију.

Фактори на основу којих се одређује да ли поједина земља или географска локација носи виши ризик од прања новца и финансирања тероризма укључују:

1) државе према којима су Уједињене нације, Савет Европе, OFAC или друге међународне организације примениле санкције, ембарго или сличне мере;

2) државе које су кредибилне институције (FATF, Савет Европе и др.) означиле као оне које не примењују адекватне мере за спречавање прања новца и финансирања тероризма;

3) државе које су кредибилне институције означиле као оне које подржавају или финансирају терористичке активности или организације;

4) државе које су кредибилне институције (нпр. Светска банка, ММФ) означиле као државе с високим степеном корупције и криминала.

Министар финансија, на основу овлашћења из закона којим се уређује спречавање прања новца и финансирања тероризма (у даљем тексту: Закон) утврђује листу држава које примењују међународне стандарде у области спречавања прања новца и финансирања тероризма најмање на нивоу стандарда Европске уније (тзв. *бела листа*), као и листу држава које уопште не примењују стандарде у овој области (тзв. *црна листа*). Ове листе обвезници користе ради процене ризика којима их може изложити странка, власник, односно већински оснивач странке, стварни власник странке или лице које на други начин контролише пословање странке и лице које са странком обавља трансакцију, а чије су државе порекла на тим листама.

Процена и оцена ризика зависи и од локације обвезника, односно његових организационих јединица, што значи да ће бити различита код обвезника лоцираних у области коју посећује много туриста од оних који су лоцирани у руралном подручју, где се све странке и лично познају. Повећани ризици могући су на граничним прелазима и аеродромима, на местима где је велика концентрација странаца или се врше бројне трансакције са странцима (нпр. сајмови), у местима у којима се налазе амбасаде или конзулати, у подручјима у којима постоји висок степен корупције и криминала, итд.

Повећан ризик од прања новца и финансирања тероризма носе и трансакције које се врше на офшор дестинацијама.

Странке из региона могу бити мање ризичне од странака ван региона, односно из држава с којима немамо никакве пословне односе.

5. Обвезник самостално утврђује приступ **ризик**у странке, на основу општеприхваћених принципа и сопствених искустава. На већи ризик могу указати активности које обављају следеће странке:

1) странке које пословну активност или трансакције обављају под неуобичајеним околностима, под чим се подразумева:

- знатна и неочекивана географска удаљеност између локације странке и организационе јединице обвезника у којој странка отвара рачун, успоставља пословни однос или врши трансакцију,

- често и неочекивано успостављање, без економског оправдања, пословних односа сличне врсте с више банака, као што је отварање рачуна у више банака, закључивање више уговора о чланству у добровољном пензијском фонду у краћем периоду (без обзира на то да ли су закључени с једним или с више друштава за управљање) или више уговора о финансијском лизингу с више давалаца финансијског лизинга и сл.,

- чести и неочекивани преноси, и то без економски јасног разлога, средстава с рачуна у једној банци на рачуне у другој, посебно ако се банке налазе на различитим географским локацијама, осим ако су у питању мултинационалне компаније које послују преко више рачуна и чести трансфери средстава из једног добровољног пензијског фонда у други,

- инсистирање на уплати већег процента учешћа у набавци предмета лизинга од оног који је прописан и који, у складу са општим условима свог пословања, давалац финансијског лизинга захтева при закључењу уговора о финансијском лизингу,

- измена уговора о чланству у добровољном пензијском фонду ради увећања износа доприноса,

- учлањивање у добровољни пензијски фонд, односно уплате средстава на индивидуални рачун лица код којих због година старости не постоји могућност знатнијег периода акумулације,

- раскидање уговора о пензијским плановима и уговора о чланству у добровољном пензијском фонду убрзо након њиховог закључивања, а нарочито ако је реч о високим износима доприноса,,

- захтев да се средства акумулирана на индивидуалном рачуну члана добровољног пензијског фонда исплате на текући рачун трећег лица, или на рачун лица на територији државе у којој се не примењују стандарди у области спречавања прања новца и финансирања тероризма,

– закључивање већег броја полиса код различитих осигуравајућих друштава, посебно у краћем периоду, честе измене и отказивања уговора, прихватање неповољних услова у уговору о осигурању, инсистирање на тајности трансакције и сл.;

2) странке код којих је, због структуре, правне форме или сложених и нејасних односа, тешко утврдити идентитет њихових стварних власника или лица која њима управљају, као што су пре свега:

- фондациије, трастови или слична лица страног права,
- добротворне и непрофитне невладине организације,
- офшор правна лица с нејасном власничком структуром и која није основала компанија из земље која примењује стандарде у области спречавања прања новца и финансирања тероризма који су на нивоу стандарда прописаних Законом;

3) странке које обављају делатности за које је карактеристичан велики обрт и уплате готовине, као што су:

- ресторани, пумпе, мењачи, казина, продавнице, перионице аутомобила, цвећаре итд.,
- трговци добрима велике вредности (племенити метали, драго камење, аутомобили, уметнине итд.),
- превозници робе и путника;

4) страни функционери, у складу са Законом;

5) страни трговци оружјем и произвођачи оружја;

6) нерезиденти и странци;

7) стране банке или сличне финансијске институције земаља које не примењују стандарде у области спречавања прања новца и финансирања тероризма, осим оних које су основале групације из земаља с беле листе;

8) странке које заступају лица којима је то делатност (адвокати, рачуновође или други професионални заступници), посебно кад је обвезник у контакту само са заступницима;

9) кладионице;

10) спортска друштва;

11) грађевинске фирме;

12) фирме с несразмерно малим бројем запослених у односу на обим послова које обављају, које немају своју инфраструктуру, пословне просторије и др.;

13) приватни инвестициони фондови;

14) лица чију је понуду за успостављање пословног односа одбио други обвезник без обзира на који се начин сазнало за ту чињеницу, односно лица која имају лошу репутацију;

15) странке чији је извор средстава непознат или нејасан, односно који странка не може доказати;

16) странке за које постоји сумња да не поступају за свој рачун, односно да спроводе инструкције трећег лица;

17) странке које отварају рачун или успостављају пословну сарадњу без физичког присуства;

18) странке за које су радње и мере познавања и праћења странке поверене трећем лицу.

6. Под **ризиком трансакције** подразумевају се следеће трансакције:

1) трансакције које знатно одударају од стандардног понашања странке;

2) трансакције које немају економску оправданост (нпр. учестало трговање хартијама од вредности када се куповина обавља полагањем готовине на наменске рачуне, а убрзо затим продаје испод цене – тзв. трговање хартијама од вредности с планираним губитком, неочекивана отплата кредита пре рока или у кратком периоду од дана одобравања кредита, повлачење средстава са индивидуалног рачуна члана добровољног пензијског фонда у кратком периоду након њихове уплате);

3) трансакције које се спроводе на начин којим се избегавају стандардни и уобичајени методи контроле (трансакције у износима нешто нижим од износа који су прописани као лимити испод којих се не предузимају мере прописане Законом);

4) сложене трансакције које обухватају више учесника без јасне економске одређености, више међусобно повезаних трансакција које се обављају у краћем периоду или у више интервала узастопно у износу који је испод лимита за пријављивање Управи за спречавање прања новца;

5) позајмице правним лицима и, посебно, позајмице оснивача из иностранства правном лицу у земљи;

6) трансакције код којих странка очигледно прикрива прави основ и разлог спровођења трансакције;

7) плаћање за услуге консалтинга, менаџмента и маркетинга, као и друге услуге за које на тржишту не постоји одредива вредност или цена;

8) трансакције код којих странка одбија да достави документацију;

9) трансакције код којих документација не одговара начину спровођења саме трансакције;

10) трансакције код којих извор средстава није јасан или се не може утврдити њихова веза с пословањем странке;

11) трансакције код којих се полаже несразмерно висок износ депозита (нпр. 100%) као обезбеђење за добијање кредита или зајма;

12) најављене блок трговине акцијама по ценама очигледно нижим од тржишних, када се као купци појављују непознате или новонастале компаније, а посебно компаније регистроване на офшор дестинацијама;

13) трговање акцијама у берзанском и ванберзанском пословању које су биле предмет залоге по основу позајмица одобрених власницима акција – тзв. провлачење акција кроз берзу;

14) трансакције плаћања робе и услуга партнерима странке који потичу са офшор дестинација а из документације се јасно види да роба потиче из земаља из окружења;

15) трансакције по основу плаћања робе или услуга у земљама за које није логично да производе робу која се плаћа или да врше ту врсту услуге (нпр. увоз банана из Сибира);

16) учесталост трансакција по основу авансног плаћања увоза робе или вршења услуга код којих није извесно да ће роба стварно бити увезена, односно услуга извршена.

7. Ризик производа односи се на следеће високо ризичне производе:

1) услуге које су нове на тржишту, тј. нису раније нуђене у финансијском сектору и морају се посебно пратити ради утврђивања стварног степена ризика;

2) међународно приватно банкарство, тј. пружање услуга приватног банкарства и управљања средствима страних држављана, што може бити посебно ризично због тога што о једној странци која располаже с много новца брине један службеник или мања група службеника којима менаџмент може дати упутство да прихвате све што странка захтева, а што странка може злоупотребити;

3) електронско банкарство у случајевима које обвезник предвиди својом процедуром;

4) електронско испостављање налога за трговину хартијама од вредности у случајевима које обвезник предвиди својом процедуром;

5) пружање лицима с којима није претходно успостављен пословни однос у смислу Закона оних врста услуга за које је запослени у обвезнику на основу свог искуства проценио да носе висок степен ризика;

6) пружање услуга ван пословних просторија банке (нпр. одобравање потрошачких кредита у продајном објекту трговца), друштва за осигурање или другог субјекта у финансијском сектору;

7) пружање услуга отварања тзв. заједничких рачуна који мобилишу средства из различитих извора и од различитих клијената а која се депонују на један рачун отворен на једно име;

8) откуп или исплата чекова или било ког другог инструмента или хартије од вредности на доносиоца.

8. Обвезник је дужан да обрати пажњу на ризик од прања новца и/или финансирања тероризма који би могао проистећи из примене

нових технологија које омогућавају анонимност (нпр. банкомати, интернет банкарство, телефонско банкарство и сл.).

9. Међународни стандарди и Закон омогућавају обвезнику да, зависно од степена ризика од прања новца и финансирања тероризма, спроводи три врсте радњи и мера познавања и праћења странке – опште, поједностављене и појачане.

Опште радње и мере познавања и праћења странке обухватају утврђивање и потврђивање њеног идентитета и стварног власника, прибављање информација о сврси и намени пословног односа или трансакције странке, као и редовно праћење њеног пословања. Опште радње и мере морају се применити на све странке, с тим да се, према процењеном степену ризика, на одређене странке могу применити поједностављене, односно појачане радње и мере.

Поједностављене радње и мере познавања и праћења странке извршавају се, односно предузимају у случајевима и на начин који су прописани Законом. Кад се појави сумња да је реч о прању новца или финансирању тероризма у вези са странком или трансакцијом на коју су примењене ове радње и мере, обвезник је дужан да изврши додатну процену и евентуално примени појачане радње и мере: ако је нпр. домаћа фирма чије су издате хартије од вредности укључене на берзу при успостављању пословног односа сврстана у нискоризичне и примењене су поједностављене мере, а за неку трансакцију те фирме обвезник посумња да је у питању прање новца или финансирање тероризма – та сумња повлачи обавезу да се на ову фирму примене појачане мере.

Појачане радње и мере, поред општих, обухватају и додатне радње и мере које обвезник предузима у случајевима прописаним Законом и у другим случајевима кад процени да, због природе пословног односа, начина вршења трансакције, врсте трансакција, власничке структуре странке, односно других околности повезаних са странком или трансакцијом – постоји или би могао постојати висок степен ризика од прања новца или финансирања тероризма.

9а. Обвезник уређује поступак којим се утврђује да ли је странка или стварни власник странке страни функционер, члан уже породице страног функционера или ближи сарадник страног функционера, а тај се поступак примењује и на правно лице у коме је страни функционер, члан уже породице страног функционера или ближи сарадник страног функционера заступник, пуномоћник или прокуриста. Овим се поступком може утврдити различит приступ према лицима која су резиденти или

домаћа лица од лица која су нерезиденти или странци, јер за ове друге постоји већа вероватноћа да су страни функционери.

Да би дошао до релевантних информација за идентификовање страног функционера – обвезник предузима следеће активности:

- прибавља писмену изјаву странке о томе да ли је она страни функционер, члан уже породице страног функционера или ближи сарадник страног функционера;
- користи електронске комерцијалне базе података које садрже листе функционера (нпр. World-Check, Factiva, LexisNexis);
- претражује јавно доступне податке и информације (Интернет);
- формира и употребљава интерну базу функционера (нпр. веће финансијске групације имају сопствену листу функционера).

Ако је странка или њен стварни власник нерезидент или страно лице, обвезник примењује једну или више активности из става 2. ове тачке, а ако су државу порекла тог нерезидента или страног лица кредибилне институције означиле као државу с високим степеном корупције и криминала – обвезник примењује више активности из тог става.

У случају да прибављене информације у вези са странком, као и друге јавно доступне информације, указују на то да резидент или домаће лице може бити страни функционер – обвезник примењује активности које су овим смерницама предвиђене за странку или њеног стварног власника који је нерезидент или страно лице.

Кад је стварни власник странке страни функционер, члан уже породице страног функционера или ближи сарадник страног функционера, или ова лица управљају и руководе странком – обвезник и над том странком примењује појачане радње и мере познавања и праћења. Ове радње и мере обвезник примењује и кад физичко лице престане да обавља јавну функцију (бивши страни функционер), и то онолико дуго колико му је потребно да закључи да то лице није злоупотребило позицију коју је имало.

Поступак из става 1. ове тачке спроводи се и у току трајања пословног односа са странком, у оквиру редовног праћења њеног пословања, при чему могу бити важни следећи фактори:

- држава порекла страног функционера (ризик у вези с поступањем са страним функционером већи је ако долази из земље с високим степеном корупције и криминала);

- звање, надлежност и овлашћења страног функционера (већи степен звања или већи обим овлашћења указују на повећан ризик с обзиром на већу могућност употребе и расподеле државних средстава);
- обим и сложеност пословног односа (већи обим и већа сложеност успостављеног пословног односа страног функционера с финансијском институцијом индикатор су већег степена ризика у вези са овим лицем);
- врста производа или услуге који се нуде страном функционеру (неке категорије услуга носе већи ризик, нпр. приватно банкарство);
- трећи субјекти који послују са страним функционером (страни функционери се често ослањају на офшор компаније и банке, односно на субјекте смештене у оним подручјима или земљама које не примењују адекватне мере и стандарде за спречавање прања новца и финансирања тероризма).

Подаци и документација прибављени у поступку из ове тачке чувају се у досијеу странке.

10. Обвезник процењује ризик сваке странке на основу категорија ризика. Ако је странка сврстана у категорију с високим ризиком, без обзира на то да ли је Законом прописано да се сврстава у ову категорију (нпр. страни функционер) или је сам обвезник проценио да је странка високоризична – спроводе се појачане радње и мере познавања и праћења странке.

11. Које ће додатне мере обвезник предузети кад неку странку сврста у високоризичну категорију на основу сопствене процене ризика, зависи од конкретне ситуације (нпр. ако је странка тако процењена због своје власничке структуре, обвезник може својим процедурама предвидети обавезу прибављања додатних података и обавезу додатне провере поднете документације).

12. Процена ризика врши се не само при успостављању сарадње са странком, него и током те сарадње (праћење пословања странке), што значи да једна странка може на почетку бити сврстана у високоризичне, а касније, током пословног односа, обвезник може одлучити да примени опште или поједностављене радње и мере, и обрнуто. Ово се не односи на случајеве који су на основу Закона сврстани у високоризичне и на које се на основу Закона морају примењивати појачане радње и мере (лоро кореспондентски однос, страни функционери и успостављање пословног односа без физичког присуства странке).

13. Ризик од прања новца обвезник може процењивати друкчије од ризика од финансирања тероризма (нпр. новац који излази из финансијске институције или финансијског система државе важнији је,

као фактор ризика, код финансирања тероризма). Странке које послују превасходно у готовини обвезник мора посебно пратити због ризика од финансирања тероризма и посебну пажњу мора обратити на новац који из легалних прихода одлази терористима, иако је то веома тешко утврдити. У том смислу посебно су ризичне збирне дознаке, као и пословање добротворних непрофитних организација. Географски ризик кад је у питању финансирање тероризма изразит је у регионима у којима, на основу података релевантних међународних организација као што су Уједињене нације, терористи имају своје активности.

14. У примени ових смерница обвезник посебну пажњу треба да обрати на ниво обуке запослених – да би они могли благовремено препознати ризик од прања новца и финансирања тероризма, затим на њихов ниво свести о ризицима којима обвезник може бити изложен у случају њиховог пропуста, као и на утврђивање нивоа одговорности у примени интерних аката обвезника којима се уређује спречавање прања новца и финансирања тероризма.

Највише руководство обвезника мора обезбедити да се процени свих ризика и процесима за њихово решавање приступи стручно – с обзиром на одговорност тог руководства за законитост пословања обвезника утврђену законом, као и на то да се непоступање по Закону квалификује као привредни преступ.